

Protokoll

Fra møte i Hovedkomiteen

Dato: 06.10.2017, kl. 10.00 - 16.00
Sted: The Thief, Landgangen 1, 0252 Oslo
Møteleder: Jan Alexander

Deltakere

Fra Hovedkomiteen: Jan Alexander (leder), Gro-Ingunn Hemre (nesleder), Lene Frost Andersen, Edel Oddny Elvevoll, Roar Gudding (stiller for Brit Hjeltnes), Alice Margareta Haugen, Brit Hjeltnes, Merete Hofshagen, Torsten Källqvist, Jörn Klein (stiller for Ida Skaar), Helle Knudsen (stiller for Janneche Utne Skaare), Trond Rafoss, Hilde-Gunn Opsahl Sorteberg, Inger-Lise Steffensen, Vigdis Vandvik, Yngvild Wasteson

Forfall: Brit Hjeltnes, Åshild Krogdahl, Ida Skaar, Janneche Utne Skåre

Fra faggruppen for fremmede organismer og handel med truede arter (CITES): Eli Rueness (sak 6)

Fra Mattilsynet: Kirstin Færden

Fra sekretariatet i VKM: Lars E. Hanssen (direktør), Nana Asare (sak 9), Merethe Aasmo Finne (sak 1-3), Inger Therese L. Lillegaard (sak 1-3), Martin Malmstrøm, Gro Haarklou Mathisen (sak 1-4), Carola Rosseland (sak 5-10), Elin Thingnæs Lid (ref.)

1. Åpning av møtet

Leder av hovedkomiteen, Jan Alexander, ønsket velkommen til møtet. Ingen av medlemmene erklærte at de hadde mulige interessekonflikter i sakene som skulle behandles.

2. Godkjenning av møteinnkallelse og dagsorden

Møteinnkalling og dagsorden ble godkjent uten endringer. I utkast til protokoll fra møtet 8. juni må deler av tekst om radioaktivitet i mat oppdateres. Protokollen ble godkjent med denne rettelsen.

3. Terminologi i risikovurderinger

Det skal være åpenhet om VKMs arbeid. Måten VKM vurderer, beskriver og kommuniserer risiko og usikkerhet i rapportene og deretter i andre kanaler har stor betydning for hvordan mottakerne oppfatter VKMs konklusjoner og for hvilken tillit de har til VKMs arbeid og VKM som etat. Det er viktig for VKMs omdømme at vi har en nyansert kommunikasjon.

Vinteren 2015 ble det startet opp et internprosjekt i sekretariatet for å se på aspekter knyttet til terminologi og usikkerhet i risikovurderingene. Målet med dette arbeidet er å bidra til at hovedkomiteen, faggruppene og sekretariatet får et bedre grunnlag til å vurdere om alle usikkerhetselementer er tatt med i vurderingen, og om elementene er vektlagt på en måte som et felles fagmiljø kjenner seg igjen i. I tillegg er det viktig for våre oppdragsgivere at vi klarer å kommunisere graden av usikkerhet i konklusjonene våre siden dette kan ha betydning for deres valg rundt håndtering.

På dagens møte tok hovedkomiteen utgangspunkt i den siste konklusjonen fra de forskjellige faggruppene, og diskuterte:

1. Hvilke forhold skal omtales/beskrives i konklusjonene i VKMs risikovurderinger: datagrunnlag, sannsynlighet, alvorlighetsgrad, risiko?
2. Hvilken terminologi kan brukes for å beskrive disse forholdene?
3. Er det mulig å harmonisere terminologien
 - a. I samme risikovurdering
 - b. Innen en faggruppe
 - c. Innen beslektede områder i VKM
 - d. I hele VKM

Diskusjonene foregikk som gruppearbeid og fellesdiskusjon. Hovedpunkter fra diskusjonene er oppsummert i et eget notat som vil følge arbeidet i prosjektet videre. Målet med arbeidet er å få til et praktisk dokument til hjelp og nytte for hele komiteen i VKM. I tillegg foreslår sekretariatet å lage en artikkel.

Vedtak: Veien videre i arbeidet er at prosjektgruppen lager et skriftlig utkast til et praktisk dokument med ulike forslag til skalaer, både på norsk og engelsk. Utkastet vil være klart til neste hovedkomitémøte der dette temaet tas opp. I tillegg vil sekretariatet utforske muligheten for en artikkel og eventuelt lage et utkast.

4. Rutiner

VKMs forfatterskapskriterier

VKMs retningslinjer for forfatterskap i VKM har ikke vært tydelig på hvem som er forfatter av den endelige versjonen av VKMs vitenskapelige uttalelser, og i hvilken rekkefølge forfatterne skal oppgis. VKM har behovet for klare retningslinjer for dette blant annet for å kunne registrere VKMs rapporter i Cristin.

På møtet i hovedkomiteen 8. juni la sekretariatet frem et forslag til løsning. Forslaget ble godt mottatt av komiteen, og kriteriene for ansvar og forfatterskap opplevdes som tydelige. Hovedkomiteen støttet forslaget, med oppfordring om at hovedkomiteens innspill ble inkludert. I anledning publisering av radioaktivitet i mat erfarte vi imidlertid at retningslinjene ikke var entydige. Etter denne erfaringen ser VKMs sekretariat behov for å vedta en revidert versjon av kriteriene.

På dagens møte ønsket sekretariatet innspill fra hovedkomiteen på en revidert versjon av kriteriene før sekretariatets ledelse vedtar en endelig versjon av kriteriene. Hovedkomiteen mener det er hensiktsmessig at VKMs forfatterskapskriterier legger seg opp til EFSA. Det var enighet om at vedlegget inneholder flere definisjoner enn nødvendig, og at det der bør presiseres at i noen tilfeller er det hele faggruppen eller hovedkomiteen som utfører arbeidet med en uttalelse, og ikke nødvendigvis en prosjektgruppen utover det. Det var delte meninger om kriteriene burde vise til Vancouver-reglene for forfatterskap, eller om det heller virker forvirrende i og med at VKM ikke vil følge disse reglene fullt ut. Hovedkomiteen hadde også delte meninger om deltakere i arbeidet skulle melde aktivt fra at de oppfyller kriteriene eller om de aktivt må melde fra dersom de ikke oppfyller kriteriene.

VKMs ledelse takket for innspillene fra hovedkomiteen. Innspillene vil være nyttige i arbeidet med å ferdigstille kriteriene.

Vedtak: VKMs ledelse vil vedta en endelig versjon av forfatterskapskriteriene innen kort tid.

Status i arbeidet med å registrere VKMs rapporter i Cristin

Sekretariatet har startet arbeidet med å legge VKMs inn rapporter i Cristin. En eller flere bibliotekarstudenter vil bistå i arbeidet og vil etter hvert også sende abstract fra relevante rapporter til European Journal of Nutrition and Food Safety. Alle VKMs rapporter skal inn i Cristin, og registreringen foregår bakover i tid. Prosjektgruppemedlemmer og faggruppe-/hovedkomitemedlemmer som står oppført i dokumentet blir lagt inn som forfattere. For eksterne eksperter legger sekretariatet inn tilhørigheten som er oppgitt i rapporten. For

VKM's medlemmer vil tilhørigheten være den samme som står i medlemmenes CV på vkm.no. Sekretariatet tar sikte på å bli ferdige med registreringen før 2018. Rapportserien «VKM Report» er nå opprettet (ISSN 2535-4019). Tidligere rapporter blir en del av denne serien. I Cristin kan man også legge inn alt fra enkle populærvitenskapelige artikler, foredrag, intervjuer osv., til vitenskapelige publikasjoner. Sekretariatet minnet om at dette er det opp til den enkelte å selv legge inn, også når det er basert på VKM-arbeid.

Orientering om pågående arbeid med diverse rutiner

Sekretariatet orienterte om sitt arbeid med å revidere og rydde opp i diverse rutiner, veiledere, samhandlingsavtaler, maler og retningslinjer. Målet for arbeidet er å oppdatere og forenkle dokumentene, men også å redusere antallet.

Vedtak: Orienteringen tas til etterretning.

5. Mikroplast

Som Miljødirektoratet skriver på erdetfarlig.no, så er ørsmå biter av plast i miljøet «et stadig større problem – særlig for dyrelivet, men til syvende og sist også for oss mennesker. Mikroplast er små plastbiter på mindre enn fem millimeter. Mye av mikroplasten som finnes i naturen, er plast som er brutt ned av sol, bølger, vær og vind til bittesmå partikler. Denne prosessen tar lang tid, men havet er allerede fullt av bittesmå mikroplastbiter. Det finnes også produkter som inneholder plastpartikler som i utgangspunktet er laget så små at de allerede er på størrelse med mikroplast.»

På sitt møte 8. juni 2017 diskuterte hovedkomiteen om VKM bør se nærmere på problemstillingen i et norsk perspektiv, og i så fall i hvilken kontekst? Hovedkomiteen diskuterte blant annet om en kunnskapsoppsummering kan være nyttig som svar på en rekke påstander som verserer i mediene. Hovedkomiteen mente at en slik rapport i så fall må være noe som bidrar med noe nytt utover EFSA's uttalelse om mikro- og nanoplast i mat, med spesielt fokus på sjømat (EFSA Journal 2016;14(6):4501) og FAOs 2017-rapport «Microplastics in fisheries and aquaculture: status of knowledge on their occurrence and implications for aquatic organisms and food safety».

Hovedkomiteen besluttet at til neste møte i hovedkomiteen vil Edel Elvevoll, med hjelp fra Miljødirektoratet og Mattilsynet, formulere et utkast til en «bestilling» eller mandat som hovedkomiteen kan vurdere om VKM bør selvinitiere.

Utkast til mandat ble sendt ut til medlemmene i forkant, og innspill fra Mattilsynet og Miljødirektoratet ble presentert på møtet. Både Mattilsynet og Miljødirektoratet har mange spørsmål de ønsker å få belyst når det gjelder mikroplast og fare for helse og miljø. De mener at det vil være relevant for deres arbeid at VKM ser på denne problemstillingen. Mattilsynet og Miljødirektoratet er imidlertid usikre på om kunnskapsgrunnlaget på det nåværende tidspunktet er godt nok til å komme med opplysninger utover det EFSA og FAO gir i sine rapporter. Det vil muligens derfor være mer hensiktsmessig at VKM venter ett-to år med å sette i gang et slikt arbeid, for å ha best mulig kunnskapsgrunnlag.

Hovedkomiteen diskuterte veien videre og kom frem til at det er for tidlig å gjøre en risikovurdering eller kunnskapsoppsummering av effekten av mikroplast på helse og miljø i Norge. Hovedkomiteen ønsket allikevel å bidra til å gjøre dagens kunnskap om effekten på helse og miljø bedre kjent hos allmennheten. [Et forslag var at VKM kunne lage en kort oppsummering av kunnskapshull basert på rapportene fra EFSA og FAO.](#) I tillegg ønsket hovedkomiteen å peke på områder, forskning, kartlegging etc., der det måtte foreligge et spesifikt norsk behov. Hovedkomiteen kom frem til at den i første omgang finner det hensiktsmessig å gjøre dette i form av en kort uttalelse som i hovedsak viser til de to rapportene fra EFSA og FAO.

Vedtak: Hovedkomiteen vil skrive en kort uttalelse, et «statement» om mikroplast. Sekretariatet lager et utkast til mandat til møtet i hovedkomiteen 24. november. Arbeidet med uttalelsen vil pågå våren 2018.

6. Presentasjon av publiserte VKM-rapporter

Import og utsetting av stokkender til jaktformål – presentasjon av Eli Rueness

Import og utsetting av svenske stokkender til jaktformål kan ha uheldige følger for norsk biologisk mangfold, vannkvalitet og for endenes helse og velferd. Jo flere ender vi setter ut, desto større er sannsynligheten for negative konsekvenser. Det er hovedbudskapet i risikovurderingen «Assessment of the risks associated with the import and release of hand-reared mallards for hunting purposes» som VKM publiserte 15. juni 2017.

Eli Rueness har vært faglig leder av arbeidet med risikovurderingen. Hun er medlem av faggruppen for fremmede organismer og handel med truede arter (CITES) som er ansvarlig for uttalelsen. Rueness presenterte bakgrunn for oppdraget fra Mattilsynet og Miljødirektoratet og spørsmålene som skulle besvares. Hun orienterte litt fra dialogen med oppdragsgiverne, om høringsmøter med næringen og annen informasjonsinnhenting, om datagrunnlaget og valg av metodikk. Avslutningsvis presenterte hun konklusjonene i arbeidet

og hun kunne fortelle om et stort engasjement og dekning etter publisering. Rueness viste også til Rådet for dyreetikk som 30. august 2017 leverte en uavhengig vurdering om etiske aspekter ved utsett av ender for jaktformål. Rådet skriver at de «betrakter jakt på utsatte oppalede stokkandkyllinger som en uetisk jaktform og anbefaler at videre innførsel og jakt forbys».

Bakgrunn for oppdraget til VKM er at stokkender i flere år har blitt innført til Norge fra oppdrettere i Sverige. Endene blir satt ut i naturen for at det skal jaktes på dem. Etter at forskrift om fremmede organismer trådte i kraft 1. januar 2016, stilles det krav om at den som vil innføre og sette ut stokkender til jakt må ha tillatelse fra myndighetene. Miljødirektoratet trenger VKMs vurdering av risiko for uheldige følger for biologisk mangfold som grunnlag for å behandle søknader om innførsel og utsetting av stokkender. Mattilsynet har behov for VKMs vurdering av risiko for introduksjon av nye sykdommer, og for redusert dyrevelferd som følge av dagens praksis med utsetting av stokkand i naturen.

Hovedkomiteen satt pris på å bli orientert om dette viktige arbeidet, og takket Rueness for at hun tok seg tid til å holde presentasjonen.

7. "Andre stoffer" i kosttilskudd og energidrikker

VKM har på oppdrag for Mattilsynet vurdert helserisiko ved inntak av til sammen 44 «andre stoffer» som finnes i kosttilskudd og/eller i energidrikker som selges i Norge. Dette arbeidet ble avsluttet 5. oktober, dagen før dette møtet. VKMs direktør, Lars E. Hanssen ønsket derfor å gi et tilbakeblikk på det omfattende arbeidet som er utført og å takke alle som har bidratt.

«Andre stoffer» er stoffer som har en ernæringsmessig eller fysiologisk effekt, og som ikke er vitaminer og mineraler. Det er kjent at «andre stoffer» kan gi helseskader. Det finnes ikke spesifikt regelverk for tilsetning av «andre stoffer» til næringsmidler, verken i Norge eller i EU. Mattilsynet hadde derfor behov for risikovurderinger fra VKM som grunnlag for å kunne utvikle regelverk for å regulere «andre stoffer». Oppdraget til VKM var å risikovurdere spesifikke doser som Mattilsynet oppga.

I en separat bestilling ba Mattilsynet VKM om å vurdere 12 ulike mikroorganismer som «andre stoffer» i kosttilskudd. Disse vurderingene ble publisert i 2016 og Hanssen benyttet også anledningen til å takke faggruppen for hygiene og smittestoffer for dette omfattende arbeidet.

Arbeidet og ansvaret for de 44 «andre stoffene» ble fordelt på faggruppen for tilsetningsstoffer, aroma, matemballasje og kosmetikk og faggruppen for ernæring,

dietetiske produkter, ny mat og allergi. Etter noen piloter høsten 2014, startet begge faggruppene for fullt arbeidet med risikovurderingene januar 2015, mens de tre siste rapportene ble publisert 5. oktober. Hanssen takket faggruppemedlemmene og deres ledere for et enormt stykke arbeid som de har tilbakelagt. Denne takken gikk også til prosjektlederne og andre involverte i sekretariatet.

For å sikre lik behandling av de 44 stoffene med mange forfattere involvert, også på tvers av faggruppene, ble det etablert en referansegruppe med kompetanse på ernæring og toksikologi og med personer som ikke var medlem i de to involverte faggruppene. Hanssen rettet en stor takk referansegruppen for et grundig og verdifullt arbeid som uten tvil har bidratt til enhetlige risikovurderinger og økt kvalitet.

Videre takket Hanssen Mattilsynet for det gode samarbeidet og for en tett dialog, spesielt i bestillingsdialogen da Mattilsynets behov skulle avklares. Det er dessuten svært motiverende for VKM å høre hvordan Mattilsynet raskt og effektivt har fulgt opp VKMs vurderinger i utarbeidelse av regelverk mot departementet.

VKM har som rutine å be oppdragsgiver evaluere leveransen den har mottatt fra VKM. På spørsmål om hvor godt Mattilsynet mener at 1) VKM har besvart oppdraget, 2) VKM klarer å formidle innholdet i risikovurderingen og 3) samarbeidet i arbeidet med denne risikovurderingen har fungert, har Mattilsynet svart «meget godt» på alle tre spørsmålene for alle stoffene. Mattilsynets begrunner svaret med at risikovurderingene er grundige og oversiktlige, godt strukturerte og omfattende, og at de svarer konkret på spørsmålene fra Mattilsynet og kan benyttes godt både av Mattilsynet og bransjen. Mattilsynet skriver videre i sin tilbakemelding at vurderingene spiller en veldig viktig og sentral rolle for utarbeidelsen av nytt nasjonalt regelverk for «andre stoffer». Mattilsynet er også veldig fornøyd med samarbeidet. De opplevde at diskusjoner og møter har vært åpne og konstruktive. Mattilsynet uttrykker videre at uten vurderingene fra VKM hadde ikke Mattilsynet hatt mulighet for foreslå nasjonal regulering for «andre stoffer». De mener også at VKMs rapporter for «andre stoffer» er med på å gi større trygghet for forbrukerne og likere vilkår for bransjen.

Tilbakemeldingene fra Mattilsynet er svært gledelige og inspirerende. Hovedkomiteen sluttet seg til direktørens gratulasjoner til alle som har bidratt til et slikt strålende resultat.

8. Nytt fra Mattilsynet

Mattilsynet ved Kirstin Færden orienterte om deres bruk av risikovurderinger fra VKM ved å beskrive hva som hadde skjedd i etterkant av en ny og en eldre rapport:

VKM publiserte en risikovurdering av søramerikansk tomatmøll (*Tuta absoluta*) 15. juni 2017. Risikovurderingen ble utført som en hastesak og gikk ut på å vurdere konsekvenser for norsk tomatproduksjon dersom Mattilsynet ikke setter inn tiltak for å forhindre at tomatmøllen får fotfeste i Norge. Hovedbudskapet i vurderingen er at tomatmøllen trolig vil påføre norsk tomatnæring stor skade dersom det ikke settes inn målrettede tiltak mot spredning, og at sannsynligheten for tap av avling og økt bruk av kjemiske og biologiske plantevernmidler er stor. Mattilsynet har i sin vurdering av mulige tiltak i håndteringen, konkludert med at offentlig utrydding blir for kostbart. Som i EU er det viktig at tomatnæringen selv tar forholdsregler og gjennomfører tiltak for å hindre spredning.

Tilbake i 2011 publiserte VKM en vurdering av risiko for dårlig dyrevelferd ved hold av visse arter reptiler og amfibium. VKM konkluderte blant annet med et forslag til en liste over herpetiler som ut fra hensyn til helse, dyrehelse og dyrevelferd kunne godtas som hobbydyr i Norge. Mattilsynet fulgte opp ved å sende forslag til en «positivliste» over herpetiler til Landbruks- og matdepartementet (LMD). LMD valgte den gang å opprettholde forbudet fra 1977. Fra og med 15. august 2017 er imidlertid 19 reptiler på positivlisten og dermed å betrakte som lovlige hobbydyr.

Deretter orienterte Færden om at det har vært flere tilfeller i EU i det siste hvor det at samme stoff er risikovurdert og regulert til flere formål i matkjeden skaper problemer ved risikohåndteringen.

Et nylig eksempel er fipronil som er et insektmiddel, som er forbudt å bruke på produksjonsdyr etter legemiddelregelverket, har blitt brukt om lusemiddel på fjørfe. Fipronil er imidlertid også regulert som plantevernmiddel og det er en pussig regel om at stoffer som er eller har vært regulert som plantemiddel, skal håndteres ut fra plantevernmiddelregelverket, selv om hensikten med bruken har vært en annen. MRL for fipronil i plantevernmiddelregelverket blir derfor i praksis brukt selv om hensikten med bruken hører inn under legemiddelregelverket

Funn av klor/perklorat i barnemat blir også håndtert etter plantevernregelverket til tross for at man mener funnene kan skyldes miljøforurensing eller bruk av biocider. Et tredje eksempel er ethoxyquin som er tillatt som konserveringsmiddel i dyrefôr, men er forbudt som plantevernmiddel i EU.

9. Nytt fra sekretariatet

Stillinger

Sekretariatet presenterte prosjektleder Daniel Flø, entomolog med doktorgrad og forskning fra NMBU og NIBIO. Han har et seks måneders engasjement for å jobbe med oppdrag innenfor plantehelse, fremmede organismer og GMO. Prosjektleder Kirsten Eline Rakkestad, biolog med doktorgrad innen human toksikologi fra UiO, har et seks måneders engasjement for å jobbe med hovedkomiteens selvinitierte uttalelse om plantevernmiddelrester i mat og fôr fra genmodifiserte planter. Prosjektleder Martin Malmstrøm, zoolog med doktorgrad i anvendt genetik fra UiO, har 100% fast stilling. For tiden koordinerer han arbeidet i faggruppen for fremmede organismer og handel med truede arter (CITES), og er prosjektleder for risikovurderingen av landlevende snegler.

VKM-EFSA symposium 26.-27. oktober

Sekretariatet orienterte om forberedelsene til symposiet som VKM arrangerer i samarbeid med EFSA. Symposiet vil foregå på KS Arena i Oslo sentrum. Planleggingen er i rute, programmet lover godt og påmeldingen tyder på full og bred deltakelse, nasjonalt og internasjonalt.

Kunnskapsbehovrapporten 2018

VKM utarbeider annet hvert år en rapport med oversikt over kunnskapsbehov som er avdekket i risikovurderingene. Å synliggjøre kunnskapsbehov er et strategisk satsningsområde, i tråd med VKMs strategi 2015 – 2018. Målet for denne satsningen er å bedre det nasjonale kunnskapsgrunnlaget.

Prosjektleder Nana Asare presenterte planene for VKMs kunnskapsbehovrapport for 2018. Planen er å utarbeide en rapport som oppsummerer kunnskapsbehov som er avdekket i risikovurderinger fra VKM siden 2016. Rapporten skal ha samme struktur som 2016-rapporten, og skal deles inn i områdene miljø, trygg mat og matproduksjon. Rapporten skal

- Peke på områder hvor det fortsatt er kunnskapshull

- Peke på hva som skal til av forskning, overvåking eller annen datainnhenting for å fylle hullene
- Skrives i et språk som er forståelig for bredden av VKMs målgrupper
- Ha hovedrapport på engelsk, og kort oppsummeringsrapport på engelsk og norsk

Vedtak: Orienteringen tas til etterretning.

10. Eventuelt

Hovedkomiteens erfaringer fra arbeidet med radioaktivitet i mat

Hovedkomiteen har mottatt en elektronisk spørreundersøkelse fra prosjektleder Carola Rosseland i sekretariatet, med spørsmål om medlemmenes erfaringer med arbeidet. Rosseland presenterte resultatet fra evalueringen og stilte noen oppfølgingsspørsmål på møtet. Alt i alt er hovedkomiteen godt fornøyd med arbeidsformen. Saken har vært veldig godt fremlagt på møtene og det har vært lærerikt og gøy å delta i arbeidet. Hovedkomiteen mener at kombinasjonen av et dyptpløyende, arbeidskrevende møte organisert i grupper, etterfulgt av et møte med gjennomgang av dokumentet i plenum, med fordel kan gjentas i andre prosjekter. Hovedkomiteen påpekte viktigheten av at de får muligheten til å forberede seg til arbeidet de skal gjøre på møtene. Detaljerte spørsmål i forkant av møtet vil være til stor hjelp når medlemmene skal forberede seg.

VKMs direktør, Lars E. Hanssen, benyttet anledningen til å rose og gratulere prosjektgruppen, hovedkomiteen og sekretariatet for en kjempeinnsats for å ferdigstille en svært god rapport innen fristen som Mattilsynet ønsket.

11. Nye møtedatoer

Sekretariatet vil komme tilbake med forslag til møtedatoer.